

سورة الاحقاف

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی
گروه علمی زبانشناسی و زبانهای خارجی

عنوان پایان نامه:

بررسی نامگذاری در شهر قزوین براساس زبانشناسی اجتماعی

نگارش:

فاطمه سلیمی

استاد راهنما:

دکتر بهمن زندی

استاد مشاور:

دکتر سید مهدی سمایی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته آموزش زبان فارسی

شهریور ۱۳۸۹

پژوهش حاضر را تقدیم می‌کنم

به عزیزترین کسانم

که از صمیم قلب دوستشان دارم

تقدیم به پدر و مادر عزیزم که به من بال پرواز دادند؛

و... تقدیم به همسر مهربانم که به من پرواز کردن آموخت؛

و نیز تقدیم به تنها میوه درخت زندگی‌مان علی عزیزم، که با صبر کودکانه‌اش معنای

عظیم صبوری را به من آموخت.

تقدیر و تشکر

اکنون که در سایه الطاف ایزد منان کار بررسی و تدوین پژوهش حاضر به اتمام رسیده است، بر مصداق آیه شریفه «من لم یشکرالمخلوق، لم یشکرالخالق»، بر خود لازم می‌دانم از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر بهمن زندی که راهنمایی رساله را بر عهده داشتند و طی انجام مراحل مختلف پژوهش با ارائه راهکارهای مناسب و بسیار سودمند راهگشا و هدایت‌گر بسیار شایسته‌ای بودند؛ کمال تشکر و سپاس نمایم.

از استاد گرانقدر آقای دکتر سید مهدی سمایی که مشاوره تحقیق را بر عهده داشتند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از استاد محترم آقای دکتر محمدرضا احمدخانی که داوری این رساله را به عهده گرفتند تشکر و امتنان می‌نمایم.

از استاد عزیز آقای علی محمدی که مرا در تجزیه و تحلیل داده‌های آماری راهنمایی نمودند، سپاسگزارم.

و در نهایت از همسر و فرزندم که مشوق من در این کار بودند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

چکیده

بشر از ابتدای آفرینش برای تبیین محیط زندگی خود به نام‌گذاری آن پرداخته است. نام‌گذاری کشورها، استانها، شهرها و بسیاری از پدیده‌های طبیعی از نخستین انگیزه‌هایی است که بشر پس از رسیدن به شناخت عقلانی و پدیدآوردن تدریجی کلمات در نهایت زبان، جهت بیان خواسته‌های مادی و معنوی، به آن دست پیدا کرده است. (توکلی مقدم، ۱۳۷۵: ۴) نام‌ها واژگان خاصی هستند که توسط فرایند نام‌گذاری بر روی پدیده‌های خاص قرار داده می‌شوند. نام‌شناسی که بخشی از زبان‌شناسی اجتماعی است، به معنای دانش یا مطالعه ریشه و اشکال نام‌های خاص انسان‌ها یا مکانهاست.

معايير و مدارس، بخشی از فرهنگ رسمی جامعه را شامل می‌شوند و نام‌گذاری آن‌ها توسط دولت و طبق مقررات خاصی انجام می‌شود؛ اما مشاغل که بخشی از فرهنگ غیررسمی جامعه را شامل می‌شود، از جمله اماکنی هستند که طبق سلیقه و ذوق شخصی صاحبان مشاغل نام‌گذاری می‌شوند.

در این پژوهش سعی شده تا اسامی فراحوزه رسمی (مدارس و معابر) و اسامی فراحوزه غیررسمی (مشاغل) از دید زبان‌شناسی اجتماعی به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گیرد. ابزار پژوهش، چک‌لیست‌های محقق‌ساخته است که با توجه به مدل ارائه شده توسط استاد محترم راهنما و با در نظر گرفتن مولفه‌های پژوهش تدوین شده است.

کلیه مدارس، معابر و مشاغل شهر قزوین جامعه آماری این تحقیق می‌باشند. از آنجا که کلیه عناصر جامعه آماری مورد بررسی قرار گرفته شده است، حجم نمونه برابر با جامعه آماری است. با توجه به آمار توصیفی طی بررسی توزیع فراوانی مطلق و درصدی دو فراحوزه رسمی و غیررسمی مشخص شد که نام‌گذاری در شهر قزوین به مقوله انسان‌مدار و در مقوله طبیعت، نام‌گذاری این شهر به زیرمقوله گیاهی گرایش دارد. و اما با توجه به متغیر جنسیت، نام‌خانوادگی نسبت به مذکر، مونث و خویشاوندی غالب می‌باشد؛ و در مورد متغیر هویت نام‌گذاری این شهر به هویت فراملی (محلی) گرایش دارد؛ و با توجه به متغیر مشاهیر در نام‌گذاری این شهر بیشتر از مشاهیر گذشته گرا استفاده شده است.

با عنایت به آمار استنباطی که با توجه به متغیرهای هویت، جنسیت و مشاهیر انجام گرفت، مشخص شد که بین میانگین تعداد نام‌ها در فراحوزه‌های رسمی و غیررسمی شهر قزوین، تفاوت مهم و معناداری وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: زبان‌شناسی اجتماعی - نام‌شناسی - هویت - جنسیت - مشاهیر - فرهنگ

رسمی - فرهنگ غیررسمی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	۱- فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱. مقدمه
۲	۲-۱. بیان مساله
۳	۳-۱. قلمرو تحقیق
۴	۴-۱. اهداف تحقیق
۴	۵-۱. سوال‌های تحقیق
۵	۶-۱. فرضیه‌های تحقیق
۵	۷-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق
۵	۸-۱. متغیرهای تحقیق
۵	۹-۱. مفاهیم کلیدی تحقیق
۸	۲- فصل دوم: چارچوب نظری و پیشینه تحقیق
۹	۱-۲. مقدمه
۹	۲-۲. پیشینه تحقیق
۹	۱-۲-۲. پیشینه خارجی
۱۰	۲-۲-۲. پیشینه ایرانی
۱۸	۳-۲. چارچوب نظری تحقیق
۱۸	۱-۳-۲. زبان
۱۹	۲-۳-۲. ویژگی‌های عمومی زبان
۲۱	۳-۳-۲. زبان‌شناسی
۲۳	۴-۳-۲. زبان‌شناسی خرد
۲۴	۱-۴-۳-۲. آواشناسی
۲۵	۲-۴-۳-۲. واج‌شناسی
۲۶	۳-۴-۳-۲. ساخت‌واژه
۲۶	۴-۴-۳-۲. علم نحو
۲۷	۵-۴-۳-۲. معناشناسی
۲۸	۶-۴-۳-۲. تجزیه و تحلیل کلام
۲۸	۵-۳-۲. زبان‌شناسی کلان

۲۸	۱-۵-۳-۲. روان‌شناسی زبان
۲۹	۲-۵-۳-۲. زبان‌شناسی اجتماعی
	۱-۲-۵-۳-۲. بررسی زبان در بافت اجتماعی و بررسی زندگی
۳۰	اجتماعی از منظر زبان‌شناسی
۳۱	۲-۲-۵-۳-۲. زبان‌شناسی اجتماعی گونه‌گرا
۳۴	۳-۲-۵-۳-۲. تمایلات زبانی و کلیشه‌های اجتماعی
۳۵	۶-۳-۲. گونه‌های زبانی
۳۶	۷-۳-۲. نام‌شناسی
۳۸	۸-۳-۲. زبان و جنسیت
۴۱	۹-۳-۲. هویت
۴۴	۱-۹-۳-۲. هویت ملی
۴۷	۲-۹-۳-۲. جهانی شدن
۴۹	۳-۹-۳-۲. هویت فروملی
۵۰	۱-۳-۹-۳-۲. هویت قومی و مولفه‌های آن
۵۳	۱۰-۳-۲. فرهنگ
۵۴	۱-۱۰-۳-۲. ویژگی‌های فرهنگ
۵۵	۲-۱۰-۳-۲. انواع فرهنگ
۵۵	۱-۲-۱۰-۳-۲. فرهنگ رسمی
۵۶	۲-۲-۱۰-۳-۲. فرهنگ غیر رسمی
۵۸	۴-۲. نمودار مفهومی تحقیق
۵۹	۳. فصل سوم: روش تحقیق
۶۰	۱-۳. مقدمه
۶۰	۲-۳. روش تحقیق
۶۰	۳-۳. ابزار گردآوری داده‌ها
۶۰	۴-۳. جامعه آماری و حجم نمونه
۶۰	۵-۳. روش نمونه‌گیری
۶۰	۶-۳. روش آماری تحلیل اطلاعات
۶۱	۷-۳. قلمرو مفهومی تحقیق
۶۳	۱-۷-۳. مقوله‌بندی نام‌های استخراج شده

۶۴	۳-۷-۲. مقوله طبیعت مدار
۶۴	۳-۷-۳. متغیرهای تحقیق
۶۷	۴. فصل چهارم: یافته‌های تحقیق
۶۸	۴-۱. مقدمه
۶۸	۴-۲. تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها
۹۹	۴-۳. تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها
۱۰۲	۵. فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری
۱۰۳	۵-۱. خلاصه و نتیجه‌گیری
۱۰۷	۵-۲. محدودیت‌های تحقیق
۱۰۸	منابع تحقیق

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۶۹	جدول شماره (۴-۱). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۰	جدول شماره (۴-۲). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۱	جدول شماره (۴-۳). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۲	جدول شماره (۴-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس، معابر و مشاغل قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۳	جدول شماره (۴-۵). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه رسمی برحسب نوع مقوله‌ها
۷۵	جدول شماره (۴-۶). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه غیررسمی شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۷	جدول شماره (۴-۷). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۷۷	جدول شماره (۴-۸). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۷۸	جدول شماره (۴-۹). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۷۹	جدول شماره (۴-۱۰). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس، معابر و مشاغل شهر قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۸۰	جدول شماره (۴-۱۱). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه رسمی قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۸۱	جدول شماره (۴-۱۲). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه غیررسمی شهر قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۸۲	جدول شماره (۴-۱۳). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب متغیر هویت
۸۳	جدول شماره (۴-۱۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب متغیر هویت
۸۴	جدول شماره (۴-۱۵). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب متغیر هویت
۸۵	جدول شماره (۴-۱۶). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر، مدارس و مشاغل قزوین برحسب متغیر هویت
۸۶	جدول شماره (۴-۱۷). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه رسمی شهر قزوین برحسب متغیر هویت
۸۷	جدول شماره (۴-۱۸). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه غیررسمی شهر قزوین برحسب متغیر هویت

- ۸۸ جدول شماره (۱۹-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب متغیر جنسیت
- ۸۹ جدول شماره (۲۰-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب متغیر جنسیت
- ۹۰ جدول شماره (۲۱-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب متغیر جنسیت
- جدول شماره (۲۲-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر، مدارس و مشاغل شهر قزوین برحسب
- ۹۱ متغیر جنسیت
- جدول شماره (۲۳-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراهوزه رسمی شهر قزوین برحسب متغیر
- ۹۲ جنسیت
- جدول شماره (۲۴-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراهوزه غیررسمی شهر قزوین برحسب
- ۹۳ متغیر جنسیت
- جدول شماره (۲۵-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب متغیر مشاهیر
- ۹۴ جدول شماره (۲۶-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب متغیر مشاهیر
- ۹۵ جدول شماره (۲۷-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب متغیر مشاهیر
- جدول شماره (۲۸-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر، مدارس و مشاغل قزوین برحسب متغیر
- ۹۷ مشاهیر
- جدول شماره (۲۹-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراهوزه رسمی شهر قزوین برحسب متغیر
- ۹۸ مشاهیر
- جدول شماره (۳۰-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراهوزه غیررسمی قزوین برحسب متغیر
- ۹۹ مشاهیر
- ۱۰۰ جدول شماره (۳۱-۴). توزیع دوبعدی فراوانی مطلق بین فراهوزه و جنسیت
- ۱۰۱ جدول شماره (۳۲-۴). . . توزیع دوبعدی فراوانی مطلق بین فراهوزه و هویت
- ۱۰۲ جدول شماره (۳۳-۴). توزیع دوبعدی فراوانی مطلق بین فراهوزه و مشاهیر

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۶۲	نمودار شماره (۳-۱). قلمرو جمع‌آوری داده‌ها
۶۳	نمودار شماره (۳-۲). تقسیم‌بندی حوزه‌ها
۶۴	نمودار شماره (۳-۳). مقوله‌بندی نام‌های مورد مطالعه
۶۴	نمودار شماره (۳-۴). تقسیم‌بندی نام‌های مقوله انسان‌مدار
۶۵	نمودار شماره (۳-۵). تقسیم‌بندی نام‌های مقوله طبیعت‌مدار
۶۶	نمودار شماره (۳-۶). تقسیم‌بندی متغیر هویت
۶۶	نمودار شماره (۳-۷). تقسیم‌بندی متغیر جنسیت
۶۷	نمودار شماره (۳-۸). تقسیم‌بندی مشاهیر از لحاظ زمان
۷۰	نمودار شماره (۴-۱). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۱	نمودار شماره (۴-۲). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۲	نمودار شماره (۴-۳). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۳	نمودار شماره (۴-۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس، معابر و مشاغل قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۴	نمودار شماره (۴-۵). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه رسمی برحسب نوع مقوله‌ها
۷۵	نمودار شماره (۴-۶). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه غیررسمی شهر قزوین برحسب نوع مقوله‌ها
۷۷	نمودار شماره (۴-۷). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۷۸	نمودار شماره (۴-۸). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۷۹	نمودار شماره (۴-۹). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
۸۰	نمودار شماره (۴-۱۰). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس، معابر و مشاغل شهر قزوین برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار

- نمودار شماره (۴-۱۱). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه رسمی قزوین برحسب
 ۸۱ زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
- نمودار شماره (۴-۱۲). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه غیررسمی شهر قزوین
 ۸۲ برحسب زیرمقوله‌های مقوله طبیعت‌مدار
- نمودار شماره (۴-۱۳). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب متغیر
 ۸۳ هویت
- نمودار شماره (۴-۱۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب متغیر
 ۸۴ هویت
- نمودار شماره (۴-۱۵). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب متغیر
 ۸۵ هویت
- نمودار شماره (۴-۱۶). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر، مدارس و مشاغل قزوین برحسب
 ۸۶ متغیر هویت
- نمودار شماره (۴-۱۷). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه رسمی شهر قزوین برحسب
 ۸۷ متغیر هویت
- نمودار شماره (۴-۱۸). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه غیررسمی شهر قزوین برحسب
 ۸۸ متغیر هویت
- نمودار شماره (۴-۱۹). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب متغیر
 ۸۹ جنسیت
- نمودار شماره (۴-۲۰). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب متغیر
 ۹۰ جنسیت
- نمودار شماره (۴-۲۱). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب متغیر
 ۹۱ جنسیت
- نمودار شماره (۴-۲۲). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر، مدارس و مشاغل شهر
 ۹۲ قزوین برحسب متغیر جنسیت
- نمودار شماره (۴-۲۳). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه رسمی شهر قزوین برحسب
 ۹۳ متغیر جنسیت
- نمودار شماره (۴-۲۴). توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراحوزه غیررسمی شهر قزوین
 ۹۴ برحسب متغیر جنسیت

- نمودار شماره (۴-۲۵) . توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مدارس شهر قزوین برحسب متغیر
مشاهیر
۹۵
- نمودار شماره (۴-۲۶) . توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر شهر قزوین برحسب
متغیر مشاهیر
۹۶
- نمودار شماره (۴-۲۷) . توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های مشاغل شهر قزوین برحسب متغیر
مشاهیر
۹۷
- نمودار شماره (۴-۲۸) . توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های معابر، مدارس و مشاغل قزوین
برحسب متغیر مشاهیر
۹۸
- نمودار شماره (۴-۲۹) . توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراهوزه رسمی شهر قزوین برحسب
متغیر مشاهیر
۹۹
- نمودار شماره (۴-۳۰) . توزیع فراوانی مطلق و درصدی نام‌های فراهوزه غیررسمی شهر قزوین برحسب
متغیر مشاهیر
۱۰۰

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه

در این فصل به توضیح بیان مسئله، قلمرو، اهداف، سوالات و فرضیات تحقیق، اهمیت و ضرورت پژوهش، متغیرها و مفاهیم کلیدی تحقیق می‌پردازیم.

۱-۲) بیان مساله

زبان^۱ به عنوان یک نظام نشانه‌ای با انتقال معنا به ایجاد، حفظ، تقویت یا تضعیف و قطع روابط بین انسانها می‌پردازد. لاینز^۲ (۱۹۷۷) معتقد است معنایی که زبان منتقل می‌کند به سه دسته تقسیم می‌شود: معنای توصیفی، معنای بیانی و معنای اجتماعی. در این میان نام‌گذاری^۳ به عنوان یک پدیده زبانی خود به نوعی منتقل‌کننده این معانی است، گرچه ممکن است در هر نامی یکی از این معانی برجستگی بیشتری پیدا کند و یا در هر دوره‌ای یکی از معانی ترجیح داده شود و سایر معانی و جنبه‌های نام کم‌رنگتر شود و سخنگویان یک زبان را به سمت انتخاب نام‌هایی که بیان‌کننده آن معناست سوق دهد. (طیب، علی‌نژاد، ۱۳۸۲: ۲۳) پاره‌ای از اسامی بارها عوض می‌شوند در حالی که بعضی دیگر لایتغیر باقی می‌مانند. این تغییرات غالباً خاص مقامات محلی است اما گاه نیز از اراده مردم نشأت می‌گیرد نام‌های منتخب همیشه دارای معنای خنثی و ایستا نیستند بلکه می‌توان در نام‌گذاری کوچه‌ها، خیابان‌ها، میادین، بن‌بست‌ها و محله‌ها به مفاهیمی با ماهیت‌های بسیار متفاوت تاریخی، زبان‌شناسی، جغرافیایی، جامعه‌شناسی یا سیاسی دست یافت. (پاپلی یزدی، ۱۳۷۲: ۴۹)

بررسی اسامی و نظام نام‌گذاری از علوم نوین به‌شمار می‌رود. در علم زبان‌شناسی، انوماستیک^۴ یا علم تبیین نظام نام‌گذاری، موضوعی بسیار مهم است که به چگونگی نام‌گذاری می‌پردازد. (احمدی‌پور، ۱۳۸۲: ۲)

نام‌گذاری افراد و مکان‌ها موضوعی است که مورد توجه بسیاری از محققان حوزه‌های علوم اجتماعی قرار گرفته است. نام‌گذاری مانند هر عمل دیگر در زمینه و بستر اجتماعی و فرهنگی معین انجام می‌شود و از این مولفه تاثیر می‌پذیرد. رجب‌زاده معتقد است که: ((عمل نام‌گذاری در سطح یک جامعه و گروه، مبین گرایش‌های جمعی موجود در آن جمع است و می‌توان براساس تغییر در

¹ language

² - Lyons

³ . namination

⁴ . onomastics

روند نام‌گذاری و تحول در نام‌ها در مورد تحول و تغییر آن جامعه قضاوت کرد^۱). ویلسون^۱ نیز در این خصوص می‌گوید: ((نام‌ها همچنان که شاخصی برای تحولات فرهنگی و اجتماعی محسوب می‌شوند، ملاکی برای پایگاه و طبقه اجتماعی هم هستند.)) (رجب‌زاده، ۱۳۷۸: ۲)

از آنجایی که فرهنگ و زیربنای فکری و عاطفی هر جامعه در قالب نمودهای عینی، ظهور و تجلی می‌یابند و یکی از این نمودها، اسامی رایج بین مردم است، بررسی و تحقیق پیرامون نام‌های موجود در یک جامعه می‌تواند دستمایه بسیار خوبی برای پی بردن به ویژگی‌ها و ممیزات فرهنگی آن قوم باشد. نگاهی کوتاه به تابلوها و نوشته‌های موجود بر سردر مغازه‌ها و اماکن شهری تصویری کلی از فرهنگ مردم آن شهر به بیننده منتقل می‌کند. (مهرابی، ۱۳۸۲: ۹۹)

از سوی دیگر جامعه یک سیستم باز و زنده است که تغییر در هریک از خرده سیستم‌های آن می‌تواند تمامی جنبه‌های حیات آن را متأثر سازد. با این نگرش قبل از اقدام برای نام‌گذاری یا تغییر نام یک مکان (به‌عنوان یک خرده سیستم) توجه به عناصر موجود در یک فرهنگ^۲، مثل اعتقادات، آداب و رسوم، نوع معیشت، سوابق تاریخی، میزان تحصیلات، درآمد و شرایط جغرافیایی و محل سکونت و... از ضروریات است. (همانجا)

بحث در باره محتوای معنایی و دلالتی نام‌ها، خاستگاه آنها، ماهیت توصیفی و شناخت نام و تعریف آن ویژگی منحصر بفرد نام، تفاوت نام مشترک با الفاظ عام، طبقه‌بندی نام‌ها، فرآیند روانی عمل نامیدن و عوامل موثر بر آن، تحول معنایی - محتوایی نام‌ها و رابطه این محتوا با شرایط اجتماعی، فرهنگی، عمل نام‌گذاری افراد و اماکن، فرآیند تغییر نام، عوامل و تبعات آن و اموری نظیر آن، در حوزه زبان‌شناسی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی مورد بحث قرار گرفته و می‌گیرند.

۳-۱) قلمرو تحقیق

الف) قلمرو علمی

نام‌شناسی یکی از علوم زیرشاخه زبان‌شناسی است. نام‌شناسی به رشته مطالعاتی گفته می‌شود که «نام‌های خاص» اعم از نام‌های انسان، شهرها، کشورها، رودها، دریاها، حیوانات و... را بررسی می‌کند، این مطالعات ممکن است در حوزه‌های مردم‌شناسی و انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، زبان‌شناسی، تاریخ و... گنجانده شود (ویکیپدیا انگلیسی، ۲۰۰۹)

^۱ . Wilson
^۲ .culture

نام‌گذاری نیز به معنی انتخاب نامی مناسب برای یک فرد، شیء، مکان، زمان یا شغل خاص است. این مسئله که با نامی خاص یکی از پدیده‌های بالا هویت پیدا می‌کند نشان‌دهنده اهمیت نام‌گذاری است. در نام‌گذاری آنچه باید مورد توجه قرار گیرد این است که با نام انتخابی باید بتوان هویت، مشخصات، جنسیت و حتی جزئیات آن را نشان داد. برای مثال نام یک انسان نمایانگر هویت شخص و جنسیت وی است. یا یک مکان خاص پس از اینکه دارای نامی خاص شد به اعتبار نامش دارای بار ارزشی می‌شود. در نام‌گذاری مشاغل، مدارس و معابر معمولاً از مقوله‌های انسان‌مدار طبیعت‌مدار، زمان‌مدار و ... استفاده می‌شود که ممکن است هر کدام زیرمقوله‌هایی نیز داشته باشند (مانند طبیعت جانوری، طبیعت زیستی و طبیعت گیاهی)

ب) قلمرو محیطی:

محیط این پژوهش شهر قزوین است. در فراهوزه رسمی کلیه معابر (شامل میدین، خیابان‌ها، کوچه‌ها و ...) و مدارس (دولتی و غیردولتی) بررسی شده‌اند و در فراهوزه غیررسمی مشاغل مورد بررسی قرار گرفته‌اند که عبارتند از: مشاغل آموزشی، فرهنگی، درمانی و سلامت، خدمات منزل، خدمات خودرو، پوشاک و کیف و کفش، مواد غذایی و خوراکی و ...

در بررسی نام‌ها از منظر زبان‌شناسی اجتماعی هدف اصلی این است که نام‌های مشاغل، معابر و مدارس را از نظر جنسیت و هویت و مشاهیر مورد بررسی قرار دهیم. به تعبیری این تحقیق به بررسی و مقایسه فرهنگ رسمی و غیررسمی از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی می‌پردازد.

۱-۴) اهداف تحقیق

۱- بررسی نام‌گذاری فراهوزه غیررسمی

۲- بررسی نام‌گذاری فراهوزه رسمی

۱-۵) سوال‌های تحقیق:

۱- نام‌گذاری در شهر قزوین به کدام مقوله گرایش دارد؟

۲- نام‌گذاری در شهر قزوین در مقوله طبیعت به کدام زیر مقوله گرایش دارد؟

۳- نام‌گذاری در شهر قزوین در مقوله انسان‌مدار به کدام جنسیت گرایش دارد؟

۴- نام‌گذاری در شهر قزوین در مقوله انسان‌مدارا به کدام هویت گرایش دارد؟

۵- نام‌گذاری در شهر قزوین در مقوله مشاهیر گذشته‌گراست، یا معاصرگرا؟

۱-۶) فرضیه‌های تحقیق

۱- نام‌گذاری در شهر قزوین در مقوله انسان‌مدار، به جنسیت مذکر گرایش دارد.

۲- نام‌گذاری در شهر قزوین در مقوله انسان‌مدار، به هویت فروملی گرایش دارد.

۳- نام‌گذاری در شهر قزوین در مقوله مشاهیر، به مشاهیر گذشته‌گرا گرایش دارد.

۱-۷) اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به جدید بودن موضوع مورد تحقیق، پژوهش حاضر از دو جنبه دارای اهمیت و کاربرد است. اول آن که می‌تواند پیش‌زمینه‌ای برای مطالعات در حوزه زبان و فرهنگ باشد و دوم آن که امید است نتایج این پژوهش مورد استفاده سیاست‌گزاران شهری قرار گیرد.

۱-۸) متغیرهای تحقیق:

متغیر مستقل: نام‌گذاری

متغیرهای وابسته: فرهنگ رسمی و غیررسمی، جنسیت، هویت ملی، فراملی و فروملی (محلی)، مشاهیر

۱-۹) مفاهیم کلیدی

زبان‌شناسی اجتماعی^۱: طبق نظر ویلیام لباو^۲ منظور از زبان‌شناسی اجتماعی، مطالعه زبان در بافت اجتماعی می‌باشد. (مدرسی، ۱۳۶۸: ۱۵)

رشته علمی که تمرکز آن بر بخش‌هایی از زبان است که در بدست آوردن نقش‌های اجتماعی در جامعه شرکت دارند. زبان‌شناسان اجتماعی تلاش دارند تا اشکالی از زبان را که در

^۱. sociolinguistics

^۲. w. Labov

موقعیت‌های خاص مورد استفاده قرار می‌گیرند و نشانگر ارتباطات اجتماعی در بین مشارکت‌کنندگان و عوامل اساسی در آن موقعیت هستند را تفکیک کنند. عوامل موثر بر روی انتخاب اصوات، گرامر و عناصر واژگانی می‌تواند شامل عواملی همچون سن، جنسیت، تحصیلات، شغل، نژاد و تمایزگرهای گروهی باشند. (بریتانیکا، ۲۰۰۹)

نام‌شناسی: دانش یا مطالعه ریشه و اشکال نام‌های خاص انسان‌ها یا مکان‌ها. (بریتانیکا،

۲۰۰۹)

فرهنگ: فرهنگ شامل الگوهایی است آشکار و نه آشکار از رفتار و برای رفتار که به واسطه

نمادها حاصل می‌شود و انتقال می‌یابد، نمادهایی که دست‌آوردهای متمایز گروه‌های انسانی و از جمله تجسم‌های آنها را در کار ساخت‌ها تشکی می‌دهند. هسته اصلی فرهنگ شامل عقاید سنتی (یعنی نشات گرفته و انتخاب شده در مسیر تاریخ) و بخصوص ارزش‌های وابسته به آنهاست. نظام‌های فرهنگ را می‌توان از سویی فرآورده‌های عمل و از سوی دیگر مشروط کننده عناصر عمل بعدی تلقی کرد. (ساروخانی، ۱۳۷۰)

رسمی^۱: آنچه دنباله‌رو و براساس روش، رسم یا قانون خاصی قرار گرفته باشد. (بریتانیکا،

۲۰۰۹)

غیررسمی^۲: آنچه مقید به روش، رسم یا قانون خاصی نباشد.

هویت^۳: تشخیص مشخصات یا خصوصیات یک شخص (بریتانیکا، ۲۰۰۹)

در معنای جامعه‌شناختی این مفهوم نظر گافمن چنین است: کوشش فرد به منظور تحقق یکتایی خویش است در شرایطی که در حال شکل دادن به رفتار خویش است. بدینسان به نظر گافمن فرد بین من در شرایط موجود و من در شرایط واقعی قرار دارد (ساروخانی، ۱۳۷۰)

ملی^۴: مربوط به یک ملیت خاص (بریتانیکا، ۲۰۰۹)

¹. formal

².informal

³.identity

⁴. national

فراملی^۱: مربوط به دو یا چند ملیت. بین‌المللی

فروملی^۲: مربوط به یک قومیت

جنسیت^۳: به تفاوت‌های روان‌شناختی، اجتماعی، و فرهنگی بین زنان و مردان مربوط می‌شود. (پاک‌نهاد، ۱۳۷۹: ۵)

مشاهیر^۴: به طور گسترده‌ای شناخته شده (بریتانیکا، ۲۰۰۹)

در این پژوهش منظور از اسم/اسامی، نام‌های (name) خاصی است که برای مشاغل مدارس و معابر گوناگون انتخاب می‌شود و مقوله دستوری اسم (noun) مدنظر نمی‌باشد.

¹. international
². ethnic
³. gender
⁴. celebrities